https://doi.org/10.53656/bel2026-2s-3

КАК ДА ПОМОГНЕМ НА УЧЕНИЦИТЕ УМНО ДА ИЗПОЛЗВАТ ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ НА ЗАНЯТИЯТА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Проф. д-р Татяна Ангелова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В доклада се прави опит да се представи функционален подход за използване на изкуствен интелект на занятия по български език в училище. Коментират се характеристики на големи езикови модели, като се поставя акцент върху използването им в обучението и образованието. Анализират се инструменти, подходящи за обучението по български език, както и за превенция на неприемливо използване на ИИ. Привличат се данни от пилотен експеримент с учители, които използват ИИ.

Ключови думи: изкуствен интелект; обучение по български език

Няколко уводни думи

Процесът на прилагане на изкуствен интелект (ИИ) в обучението се отличава с динамика и непредсказуемост, с дефицит на управление. Като съществена особеност може да се посочи, че непрекъснато се появяват инструменти, прилагани често пъти на принципа проба/ грешка, което е малко резултатно. Не по-малко важно е, че не се познават добре функциите на инструментите, поради което се използват неефективно. Нерядко се застрашава познавателната самостоятелност на учениците. Ето защо е наложително да се търсят работещи решения за прилагането на AI (Artificial Intellect) в обучението, особено по български език (ОБЕ), тъй като ОБЕ е ключово условие за успешно обучение изобщо. В този процес целите на ОБЕ не се променят принципно, ала се търсят такива методически решения, които да доведат до успешното им постигане.

Какво определя интереса към големите езикови модели или изкуствения интелект? Големите езикови модели се основават на алгоритми, предсказва се най-приемливата дума в адекватен контекст въз основа на огромна база данни. Това е причината да не се говори всъщност за интелект! Макар че има специалисти, които твърдят, че е въпрос на време създаването на изкуст-

вен интелект. Както е известно, с големите езикови модели може да се работи на различен език, вкл. на български. Има и български езиков модел. Най-голямото им предимство е, че могат да бъдат обучавани. Но това е и най-големият минус, а именно, че те изпълняват запитването (prompt) на всяка цена, за което са програмирани. Това е причината за т. нар. халюцинации.

Кои са по-често използваните езикови модели?

ChatGPT https://chat.chatbot.app/gpt5

Bg GPT https://bggpt.ai/

Bing/Copilot https://www.bing.com/ https://copilot.microsoft.com/

Bard/ Gemini https://chaton.ai/gemini/ https://gemini.google.com/app

Claude https://claude.ai/

Perplexity https://www.perplexity.ai/

Grok https://grok.com/ https://x.ai/

DeepSeek https://deepseek.ai/

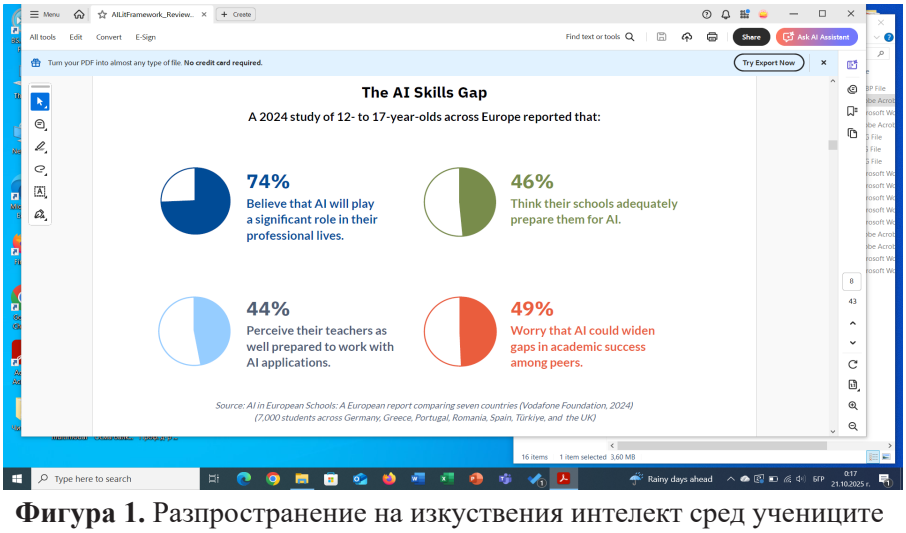
За образователни нужди се препоръчват за използване големите езикови модели:

ChatGPT 4.0 Study Mode. Не е свързан с интернет!

Bard / Gemini Guided Learning. Свързан е с интернет!

Bing/ Copilot. Свързан е с интернет!

В специализираната литература вече съществува Рамка за AI/ИИ грамотност (AI Literacy Framework), в която се посочват изследвания за разпространението на AI грамотността сред учениците. Фигура 1 по-долу илюстрира данните.



Фигура 1. Разпространение на изкуствения интелект сред учениците според Рамката за AI грамотност на ОИСР

Според изследването сред 7000 ученици от Европа за 2024 г.:

– 74% смятат, че AI ще играе съществена роля в техния професионален живот;

– 46% мислят, че в училищата им ги подготвят адекватно за работа с AI;

– 49% се опасяват, че AI ще увеличи разликите в резултатите от обучението между връстниците;

– 44% твърдят, че учителите са добре подготвени да работят с приложенията на AI.

Извежда се твърдението „Превръщането на познанията за изкуствения интелект в образователен приоритет гарантира, че учениците знаят как да оценяват, поставят под въпрос и прилагат изкуствения интелект отговорно в обучението и да се развиват в контексти извън класната стая“ (OECD 2025: An AI Literacy, p. 7).

Но какво е AI грамотност според посочената Рамка?

„AI грамотността представлява техническите знания, трайните умения и подготвеността за бъдещето, необходими за успех в един свят, повлиян от AI. Тя дава възможност на учениците да се ангажират, да творят, да управляват и да проектират AI, като същевременно критично оценяват ползите, рисковете и етичните последствия от нея.“ [OECD 2025 An AI Literacy: 6]

Какво съдържа AI грамотността като области?

ИИ грамотност / AI Literacy включва четири области в Рамката за ИИ грамотност в началното и средното училище:

– Engaging with AI – ангажиране с ИИ;

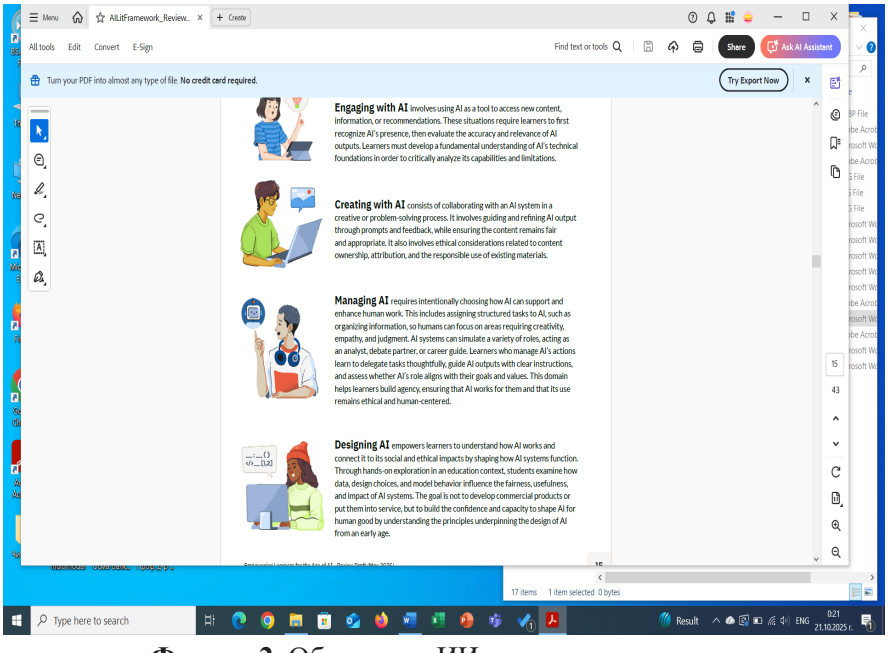
– Creating with AI – създаване с ИИ;

– Managing AI – управляване на ИИ;

– Designing AI – проектиране с ИИ (OECD 2025: An AI Literacy, p. 15).

Тези области отразяват различните начини на взаимодействие между учениците и ИИ. Не е нужно да се развиват паралелно, а може една по една да бъдат усвоявани.

Нека кажем по няколко думи за всяка от областите. Вж. също фиг. 2.



Фигура 2. Области на ИИ грамотността според Рамката за AI/ИИ грамотност

Ангажиране с ИИ. „Работата с ИИ включва използването на ИИ като инструмент за достъп до ново съдържание, информация или препоръки. В тези ситуации учениците трябва първо да разпознаят генерираното от ИИ, а след това да оценят точността и уместността на резултатите от ИИ. От учениците се очаква да развият базисно разбиране за техническите основи на ИИ, за да могат критично да анализират неговите възможности и ограничения“ (OECD 2025: An AI Literacy, p.15).

Създаване с ИИ. „Създаването с помощта на ИИ се състои в сътрудничество с ИИ система в творчески процес или процес за решаване на проблеми. То включва управляване и усъвършенстване на резултатите от ИИ чрез запитвания и обратна връзка, като същевременно се гарантира, че съдържанието остава приемливо и уместно. То включва и етични съображения, свързани със собствеността върху съдържанието, приписването на авторство и отговорното използване на съществуващите материали“ (OECD 2025: An AI Literacy, p.15).

Управляване на ИИ. „Управлението на ИИ изисква съзнателен избор на начините, по които ИИ може да подпомага и подобрява човешката работа. Това включва възлагането на структурирани задачи на ИИ, като например ор-

ганизиране на информация, така че хората да могат да се съсредоточат върху области, изискващи творчество, емпатия и преценка. ИИ системите могат да симулират различни роли, като действат като анализатори, партньори в дебати или кариерни консултанти. Учениците, които управляват действията на ИИ, се научават да делегират задачи разумно, да управляват резултатите от ИИ с ясни инструкции и да оценяват дали ролята на ИИ съответства на техните цели и ценности. Тази област помага на учениците да развият способност за действие, като гарантират, че ИИ работи за тях и че нейното използване остава етично и ориентирано към човека“ (OECD 2025: An AI Literacy, p. 15).

Проектиране на ИИ. „Проектирането на ИИ дава възможност на учениците да разберат как работи ИИ, и да го свържат с неговото социално и етично въздействие, като оформят начина, по който функционират ИИ системите. Чрез практическо проучване в образователен контекст учениците изследват как данните, дизайнерските решения и моделиращото поведение влияят върху справедливостта, полезността и въздействието на ИИ системите. Целта не е да се разработват търговски продукти или да се пускат в експлоатация, а да се изградят увереност и капацитет за оформяне на изкуствения интелект в полза на човечеството чрез разбиране на принципите, които стоят в основата на проектирането на изкуствения интелект от ранна възраст“ (OECD 2025: An AI Literacy, p.15).

В Рамката за AI грамотност е отделено специално внимание върху ролята на учителите и педагозите. Там е казано следното: „Учителите и педагозите играят ключова роля в развитието на AI грамотността на учениците, като интегрират AI концепции в конкретната практика в класната стая. Те помагат на учениците да свържат абстрактни идеи с конкретна тема, насочват изследването за функционирането на AI системите и създават подкрепяща среда за дискусии относно справедливостта, пристрастността и въздействието върху реалния свят (Allen & Kendeou, 2023; Chiu et. al., 2021). Сценариите за основно и средно образование, които съпътстват всяка компетентност в Рамката, подчертават начините, по които учениците могат да развиват и демонстрират грамотност в областта на ИИ в образователната среда“ (OECD 2025: An AI Literacy, p. 6).

„Въпреки това, педагозите трябва да решат кога да въведат инструменти за ИИ, как да подпомогнат разбирането и какво означава да се оценява ученето на учениците в бързо променяща се технологична среда (Allen & Kendeou, 2023; Chiu & Chai, 2020; Европейска комисия, 2022; Miao & Cukurova, 2024). Нещо повече, те насърчават отговорното използване на ИИ въз основа на наличните насоки от тяхната образователна система и използват своя опит, за да вземат подходящи за възрастта решения относно неговото използване (Miao & Cukurova, 2024). Тези решения произтичат от уникалната връзка на педагога с учениците му и от неговия опит в областта“ (OECD 2025: An AI Literacy, p. 9).

Наред с тези схващания, които имат основополагаща стойност, ни се иска да посочим и съвети за практическото прилагане на изкуствения интелект, които могат да бъдат намерени в лекции на тема „Въведение в изкуствения интелект за учители и ученици“ , представени в Khan Academy от проф. Итън Молик (САЩ) и неговата партньорка Лилах Молик, която е учителка. Лекциите са преведени на български език и са практически ориентирани, което ги прави полезни. Информацията се отличава с функционалност и достъпност, подходяща е за практиката на обучение.

Всички тези аргументи подсказват необходимост от опит да се проучи функционален подход за използване на AI в обучението по български език. В нашето изложение ще се опитаме да направим това.

Същност на функционалния подход

При извеждането на неговата същност можем да се позовем на следните основания. На първо място, ще посочим Рамката за AI/ИИ грамотност, за която вече стана дума. Не по-малко важно е схващането за значението на AI грамотността в образованието, изведено там. При обосноваването на функционалния подход ще се опрем и на знанията и уменията по български език, на комуникативно-речевата, на езиковата компетентност, придобивани в процеса на обучение. Приемливото приложение на ИИ изисква да се следва разбирането за персонализирано учене. Несъмнено ключова роля има философията за отговорно и етично използване на AI. Не на последно място, функционалният подход отчита правилата за успешно общуване, известни от лингвистичната прагматика: „Бъди ясен! Бъди релевантен! Бъди подреден! Бъди учтив!“.

От прилагането им зависи успешната интеракция между потребителя на ИИ и конкретния чатбот. Умението да се задава запитване/prompt, отговоря и на аспектите, откроявани от специалистите в структурата на речевия акт. Потребителят, който умее да формулира запитвания, е овладял трите аспекта. Нека припомним: във всеки речев акт има локуция, илокуция и перлокуция. Локутивният акт се отнася до съдържанието, илокутивният акт представя въздействената сила, а перлокутивният акт демонстрира въздействения резултат от изказването.

От гледна точка на теорията за речевите актове запитването може да се разгледа като речев акт. С други думи, **запитването (prompt)** може да се определи като **речев акт.** След като запитването се оказва ключов инструмент в интеракцията с чатбота, ще бъде продуктивно да направим съпоставка на речева ситуация и структура на запитването **(prompt).**

Речева ситуация (елементи)	**Структура на запитването (prompt) според насоките на промпт инженеринга**
Предмет на общуване Участници – роли Цели на общуване Условия на общуване Речев жанр/стил	Контекст – роли на запитващия / роли на чатбота; възраст – кой клас Задание – инструкция – стъпки Цели на запитващия Ограничения – на езика, на обема, на жанра Ресурси Примери Обратна информация

За да илюстрираме нашите разсъждения, нека дадем примери за ученически запитвания от практиката.

Пример от речевата практика. Ученик в 7. клас се подготвя за НВО по български език и пише трансформиращ преразказ от изпитен вариант. Прави запитване на чатбота да генерира същото. След това сравнява своя текст с написания от чатбота, прави изводи, обсъжда с учителя по български език. Несъмнено е, че ученикът е открил подходящ начин да си служи с ИИ, като развива своите умения за създаване на текст, критично използва чатбота като помощник и управлява своето учене.

Пример за несполучливо запитване: *Напиши ми домашното за урока в 7. клас за медиен текст.* В този случай ученикът разчита на чатбота да получи наготово съчинението, а това не помага на комуникативно-речевата компетентност на обучавания.

Пример за сполучливо използване на запитване: „Ученик съм в 7. клас и се подготвям за контролна работа върху темата „Медиен текст“. Обясни ми, моля, каква е разликата между медиен и научен текст. Дай ми примери, които да са научно обосновани“. В учебния режим на изкуствения интелект (за този режим ще стане дума по-долу) е предвидено да се изпълни задачата, но и да се предложи упражнение върху прилагането на информацията.

Коментар: Посочена е ролята на запитващия. „*Ученик съм в 7. клас“.* Посочена е целта на запитващия „*и се подготвям за контролна работа върху темата* „*Медиен текст*“. Формулирано е заданието: „*Обясни ми, моля, каква е разликата между медиен и научен текст*“. То е разширено и обогатено с допълнително запитване: „*Дай ми примери*, които да са научно обосновани“. Уточнението „научно обосновани“ осигурява препращане към учебна литература и гарантира коректност на информацията. Възможно е да се използват примери и от учебника по български език, които са предварително въведени. Добре е примерите да са проверени! Като запитване за допълнителна работа е посочено: „*напиши ми тестови задачи за четене с разбиране върху медиен*

текст“. Това ще позволи усъвършенстването на уменията на ученика за четене с разбиране съобразно неговите потребности и интереси.

Ето и **друг пример** за използване на учебния режим. **Роля:** ти си ученик в 6. клас. **Задание:** трябва да обясниш как се различава просто от сложно съчинено изречение. **Стъпки:** Посочи ми не само определение, но и ми дай примери. Състави ми задачи за упражнение –преобразуване на прости в сложни съчинени изречения и обратно. **Цел:** за да се подготвя по-добре за урока.

Ученикът може да добави своя информация, почерпана от учебника, от помагало, и по този начин да работи интерактивно. Може да помоли чатбота да подобри запитването! Посочените познания се усвояват на занятията по български език.

Несъмнено е, че при използването на изкуствения интелект следва да се отчитат възрастово-психологическите характеристики на учениците. *При по-малките ученици е важно:* да има помощ от учителя, който да ръководи използването на чатбота само при нужда от персонализирано учене, когато се осъществява конкретна допълнителна работа с ученика. В този процес е особено важно да се предпочита учебникът за справка, за подготовка на домашна работа и подготовка за занятието. Много са полезни инструментите за визуализация – съчинения по картина или по серия от картини https://www.canva.com/ Storyboard That – https://www.storyboardthat.com/ – комикси Book Creator (онлайн версия) – https://bookcreator.com илюстрирани книжки

При по-големите ученици е добре да те да бъдат специално запознати с режима на учене в чатджипити или насоченото учене в джемини.

Какво представлява Study Mode – режим на учене, и защо има значение за бъдещето на образованието?

Режимът Study Mode в ChatGPT е нова функционалност, която цели да подпомогне учениците чрез адаптивно, поетапно и насочено учене. Вместо просто да дава отговори, той започва с начални въпроси, за да прецени нивото на знания на потребителя. Въз основа на това ChatGPT избира как да обяснява – с по-прости или по-задълбочени формулировки, с примери, аналогии или директни насоки. Сред основните възможности на Study Mode / Режима на учене са следните: задаване на въвеждащи въпроси за диагностика на знанията; поетапни, структурирани обяснения; проверка на разбирането чрез минитестове; може да се осъществи гъвкаво включване и изключване от страна на ученика; насърчава се активното мислене, а не пасивното преписване. Това прави режима ценен както за индивидуално учене, така и за насочено повторение преди тест или изпит. Особено подходящ е за ученици, които имат нужда от подкрепа в организацията и разбирането на сложна информация.

Ключовите характеристики на новата система се основават на интерактивни запитвания, които съчетават насочващи въпроси, помагащи за по-доброто

разбиране и усвояване на материала, шаблони за отговори, индивидуална подкрепа и проверка на знанията. *Study Mode* може да се включва и изключва по време на разговора, което според OpenAI предлага на учениците гъвкавост в постигането на учебните цели.

За критична проверка на информацията се използва учебникът по български език или се осъществява дискусия в клас с учителя по български език.

Bard/Gemini предлага насочено учене (Guided Learning)

Насоченото учене позволява на ученика да организира подготовката си за класна работа, за изпит, като подаде примерни задачи и скала за оценяване, които учителят е посочил. Този вид учене осигурява и възможности да се диференцират познавателните равнища, на които да работи конкретният ученик. Както е известно, ниските познавателни равнища са свързани с разпознаване на факти и понятия, илюстриране с примери. Високите познавателни равнища са: анализ, синтез, приложение и оценяване. Те най-често се покриват чрез тестови задачи със свободен отговор, с резюмиране на текстове, със създаване на съчинения – интерпретация и есе.

Пример за използване на насочено учене:

- сполучливо запитване: *Аз съм ученик в 11-и клас и се подготвям за класна работа. Помогни ми да разбера разликата между теза и аргументи. Дай ми примери за съчинение интерпретация и за съчинение есе. Не ми пиши текстовете, а ми дай идеи*;

- несполучливо запитване: *Имам за домашна работа съчинение есе на тема „Силата на словото“. Напиши ми есето като за шестица.*

При създаване на писмени текстове е добре да се дадат примери за редактиране и да се изисква след това помощ от чатбота върху написан текст. Ето пример за постъпкова работа на чатбота, посочен от Итън Молик: „Можем да укажем: „Следвай тези стъпки“. Състави план. Дай подкрепящ пример. Напиши изложението. Сега задаваме стъпки, които да следва последователно. Тези последователни стъпки, наричани понякога „мисловна верига“, са удобен начин да се накара ИИ да остане концентриран върху задачата, а ние да проверяваме резултата по време на самия процес, за да гарантираме, че е добър. Виждате как първо планира как ще изглежда текстът, какви твърдения ще включи, какви точки ще съдържа, примера, който ще включи, всичко, което поискахме, а сега ще коригира структурата. Ще се върне назад и можете да видите, че вече редактира това, което прави. Да накараме ИИ да прегледа собствената си работа, често дава много по-добър резултат“ (Molick, E).

Какво приложение има изкуственият интелект при оценяването и самооценяването на ученическите текстове

За да бъде резултатен този процес, е важно да се има предвид: ролята на ориентирането в речевата ситуация – за кого пишат, за какво пишат, какво

целят с писането, разликата между писане за себе си и писане за читателя; от съществено значение е разликата между планиране на речевото намерение и неговото реализиране, вкл. по преценка на учителя може да има писане заедно с ученика, с тренировъчна цел. Полезно е да се има предвид и разликата между редактиране и коригиране – разлика между слабост на изказа и грешка. *Поправянето на грешките и на слабостите е успех*! Резултатният процес върху създадените ученически текстове изисква: да се осъществява самооценка и оценка на реализираното речево намерение; да се оценява подобреният текстов вариант! Особено е ценно да се отбелязват силните и слабите страни в писмения текст – напр. със зелено (постиженията) и с червено (слабостите). При оценяването на ученическия текст може да се използват следните *примерни рубрики:* жанрово съответствие на текста; релевантност по отношение на темата (зададена или избрана); композиционна оформеност по отношение на плана на изразяването – точност, яснота, богатство на изказа; правилност на изказа.

Особено е важно пишещият ученик да бъде осведомен за критериите, по които се оценява написаното от него. При групова форма на работа учениците участват в обсъждането на критериите за оценяване.

Коментар

Рубриките могат да бъдат съставени и от чатбота, но учителят да ги провери и да помогне на ученика да ги приложи. Целесъобразно е да се посочват мотивите за оценката, като става ясно на ученика на какво равнище се справя. Съществено значение има познавателното равнище – ниско/високо. Съответно ниско равнище – среден, добър; високо равнище – много добър, отличен. Полезно е да бъдат придружени с примери.

При проверка на допуснати правописни и пунктуационни грешки обаче чатботът не се справя. Не се справя и с диктовки, в които да се проверят грешките.

При работа върху вече създадените ученически текстове е полезно да се използва текстов редактор. Какви варианти има? Единият вариант е да се отбелязва с цвят от лентата за инструменти с команда (Font Color) мястото за редактиране. Другият вариант е да се отбелязва с цвят фонът на мястото за редактиране с команда (Highlight). Добър вариант е да се посочва мястото за редактиране чрез коментар с команда *вмъкни коментар* (Insert Comment). Изписва се и името на коментиращия чрез адреса на компютъра. Най-добрият вариант е с команда *качи промените* (track changes). Изписва поправката, като предлага възможност да бъде приета или отхвърлена с помощта на курсора, поставен чрез десния клавиш на мишката. Този начин на редактиране позволява да се внасят промени, които, в крайна сметка, да се оценят като приемливи или като неприемливи, а след приемането или отхвърлянето им ръкописът

да стане белова. **Редактирането е задължителна фаза от работата над генерираните текстове, вкл. текстове, създадени с помощта на информация, предоставена от изкуствен интелект.**

За резултатното усъвършенстване на текстовете нека да припомним разликата между грешка и слабост**. Грешка** е всяко отклонение от книжовната норма. Нормите биват: граматични, правописни, пунктуационни. Следователно грешките биват съответно: *граматични* (например употреба на множествено число за брой на лица – На срещата дойдоха повече от сто ученици, а не ученика). *Правописни грешки* – нарушаване на правописните правила – тетраТка. *Пунктуационни грешки* (излишен знак, липсващ знак, заместен знак). Например: Той се колебаеше да замине на село, въпреки, че там го очакваха.

Някои говорят и за *лексикални грешки*. Добър пример е паронимията (смесва се употребата на две думи поради незнанието на речниковото им значение – *честен* се смесва с *честолюбив*).

Слабост е разминаването между замисъл и речева реализация. Нарушаването на изискванията за точност, яснота и богатство на изказа довежда до слабости. Нарушаване на изискването за **точност на изказа**: Например: *В своята история България е имала много трудности – била е под византийско и под османско иго.* Неточно е употребена думата *трудности* вместо *изпитания*. Нарушаване на изискването за **яснота на изказа.** Поражда се двусмислица. Например: *Давам пари на непознати с добри намерения.* Не става ясно дали даването на парите е с добри намерения, или непознатите са с добри намерения. Редактиране: *Давам на непознати пари с добри намерения.* Нарушаване на изискването за **богатство на изказа**. Наблюдава се при дразнещи повторения или при словно излишество (плеоназъм). Например: *За правителството няма друга алтернатива*. (Думата *алтернатива* означава *друга възможност*). Редактиране: *За правителството няма алтернатива или няма друга възможност.* Какви са **стъпките при редактиране на слабост в изказа**?

а. Откриваме има ли несъответствие между замисъл и речева реализация.

б. Уточняваме какъв е замисълът.

в. Търсим подходящи начини и езикови средства, за да го изразим.

г. Редактираме.

д. Анализираме дали е постигнато съответствие между замисъла и неговата реализация, като се ръководим от контекста на съчинението, от комуникативната задача.

За съжаление, изкуственият интелект не е достатъчно добър при редактирането на грешките и слабостите. Човешкото участие е задължително. Контролът от страна на учителя е нужен.

Какви методи за проверка и оценка на напредъка в областта AI грамотността може да се използват?

Проследяването на развитието се осъществява, като се сравняват текущите резултати на отделните ученици във времето с предишни оценки. Това помага да се определят областите, в които даден ученик е отбелязал подобрение или все още се бори с трудностите. Работните срещи и консултациите, редовното им провеждане са средство да се обсъжда и управлява напредъкът на учениците, да се набелязват цели и стратегии за подобряване. Така учениците се учат да поемат отговорност за своето обучение и да вземат информирани решения как да подобрят своята AI грамотност. Целта на тези методи за оценка е да предоставят цялостна картина за напредъка на ученика в областта на AI грамотността**.** Като се използва тази информация, се формулират точни и адекватни инструкции, осигурява се персонализирана подкрепа на учениците, за да преодоляват предизвикателствата.

В процеса на оценяване често намират място и приложения за съставяне на тестови задачи. Голяма част от тях включват изкуствен интелект, вж. приложение 1. Ще посочим и инструменти на изкуствен интелект, подходящи за учителя, вж. приложение 2.

Въпросът за етичното и отговорно използване на AI

Две са най-големите опасности при използването на изкуствения интелект: а) преписване и б) дефицит на познавателна самостоятелност, дълбочина на познанието, евристичност. Възможен подход да бъдат избегнати, е да се ръководи етичното и отговорно използване. Учениците да се запознаят с приемливо и неприемливо използване, аналогично на правилно и неправилно цитиране. Това е особено важно за по-големите ученици. Да бъде насърчавана справката с учебник, с научно-учебна литература, с ръководства за проверка на факти. Полезно е сравнението с работа върху фалшиви новини, фалшива информация. При по-големите ученици е препоръчително да се съставят екипно – от учителя и от учениците, правила за етично и отговорно използване на изкуствения интелект. Да се дискутира върху проблема за авторството на човека и генерирането на текстове от AI.

Не по-малко важно е отчитане на „халюцинациите“, като се прави проверка на фактите и на информацията.

Както е известно, поради факта, че на AI е възложена дадена задача, той я изпълнява на всяка цена. Така е програмиран. Не са редки случаите, при които чатботът предлага невярна или подвеждаща информация. Посочва несъществуващи източници на информация. Във всички тези случаи можем да говорим за т.нар. *езикова демагогия и комуникативните несполуки* по термините на Стефана Димитрова (Dimitrova, 2009). Затова е важно да насърчаваме ученика да мисли самостоятелно, да прилага критическото мислене! На AI са програ-

мирани умения за учтивост, които стигат до ласкателства. Това е още една причина да учим подрастващите на внимателно и отговорно участие в интеракцията с AI. За тази цел е добре да запознаем учениците и с приложения за разпознаване на генерирани от AI или от човек текстове. Такива приложения са: CopyLeaks: https://copyleaks.com, https://copyleaks.com/ai-content-detector. То засича AI генерирани текстове и плагиатство. Висока е надеждността за български и английски език. Друго приложение е GPTZero: https://gptzero.me. „Хваща“ AI генерирани текстове и плагиатство. Има добра надеждност за български и английски език.

И накрая някои практически насоки

Овладяването на уменията за приемливо използване на AI се постига с 80% опит (E. Molick).

Важни са уменията да се създават, редактират и комбинират запитвания.

Ключова е ролята на критическото мислене – да се прави проверка на факти, явления, източници.

Да не се забравя поверителността – да се анонимизират лични данни.

Да се развива и постига самостоятелност най-вече на високи познавателни равнища.

Да се работи интерактивно – да се дава обратна информация и да се управлява диалогът с чатбота.

Да се помнят и прилагат правилата за етично и отговорно използване на изкуствения интелект.

Да се отчитат „ласкателствата“ на чатбота, халюцинациите, както и комуникативните несполуки и езиковата демагогия (Ст. Димитрова).

ЛИТЕРАТУРА

Димитрова, Ст. (2009). *Лингвистична прагматика.* София: Велес.

Molick, E. & L. Molick. (2024). *Въведение в ИИ за учители и ученици.* Khan Academy. https://bg.khanacademy.org/khan-for-educators/ii-ai-v-obrazovanieto/x392aab069379680f:prepodavanes-ii/x392aab069379680f:prilozhenie-ii-v-obrazovanieto/v/mollick-practical-ai-for-instructors-and-students-part-2-large-language-models-llms

OECD (2025). *Empowering learners for the age of AI: An AI literacy framework for primary and secondary education (Review draft). OECD.* Paris. https://ailiteracyframework.org

Приложение 1: линкове към инструменти за тестово оценяване, почиващи на ИИ
https://www.smartest.bg
https://priobshti.se/article/strategii-v-pomosht-na-prepodavaneto/smartest-novata-platforma-za-suzdavane-i-reshavane-na
https://www.bgtest.eu/
https://ahaslides.com/bg/blog/top-5-online-test-makers/
Създаване на тест с гугъл формуляри (изисква регистрация в „Гугъл“)
https://moodle.org
https://www.jotform.com/bg/quiz-maker/
https://kahoot.com
https://kahoo.it
Приложение 2: инструменти за учителя
Смарт тест Wayground, Gemini: Storybook
https://smartest.bg
https://wayground.com – за флашкарти, тестове на български език
Gemini: Storybook – създава приказки, разкази

HOW TO HELP STUDENTS USE ARTIFICIAL INTELLIGENCE WISELY IN BULGARIAN LANGUAGE CLASSES

Abstract. The article presents a functional approach to the use of artificial intelligence in Bulgarian language classes at school. It discusses the characteristics of different language models, with an emphasis on their use in teaching and education. It analyzes tools suitable for teaching the Bulgarian language and for preventing unacceptable use of AI. Data from a pilot experiment with teachers who use AI is included.

Keywords: artificial intelligence; Bulgarian language teaching

✉ **Prof. Dr. Tatyana Angelova**
ORCID iD: 0000-0003-3707-7485
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Sofia, Bulgaria
E-mail: angelova@slav.uni-sofia.bg